

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Біллер Марія Альбертівна

УДК 614.2:615.87:35.07

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Публічне управління та адміністрування

281 «Публічне управління та адміністрування»

_____ М.А. Біллер

Науковий керівник Білоцький Олександр Вікторович, к.ю.н., доцент

Допущено до захисту
Завідувач кафедри,
д.держ.упр., професор

_____ І. П. Лопушинський

Рецензент
доцент кафедри ПУА,
к.ю.н., доцент

_____ М.О. Красій

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ - 2024

АНОТАЦІЯ

Біллер М. А. Удосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2025.

У магістерській роботі вирішено актуальну наукову проблему – визначення теоретичних і практичних основ вдосконалення публічного управління у сфері судово-медичних експертиз, а також запропоновано ключові напрями розвитку інтегрованої мережі судово-медичних установ у системі охорони здоров'я України. Досліджено історичні етапи формування і розвитку судово-медичної експертизи як складової судової експертизи. Встановлено, що на всіх етапах розвитку національної системи охорони здоров'я судово-медична діяльність розвивалася відповідно до суспільних потреб.

Проаналізовано сучасний стан судово-медичної експертизи та виявлено недоліки в її нормативно-правовому регулюванні. Виокремлено проблеми публічного управління у цій сфері, основною з яких є невідповідність статусу бюро судово-медичної експертизи вимогам чинного законодавства. Розглянуто форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, основою яких є створення міжнародних мереж судово-медичних експертів. Відзначено зростаючу активність у міжнародній співпраці, зокрема обмін науково-практичним досвідом. Обґрунтовано і запропоновано пріоритетні заходи для вдосконалення публічного управління у сфері судово-медичних експертиз в Україні.

Ключові слова: судово-медична експертиза, нормативно-правове забезпечення, система охорони здоров'я, управління охороною здоров'я, судово-експертні установи, судово-медичний експерт, конфлікти у судово-медичній експертизі, судово-медична служба.

ANNOTATION

Billar M. A. Improving public management of forensic medical examinations in the healthcare system in Ukraine. – Manuscript.

Master's Research Paper for the specialty 281 «Public Administration». – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2025.

This master's thesis addresses a pressing scientific issue: defining the theoretical and practical foundations for enhancing public administration in forensic medical examinations. Additionally, it proposes key strategies for developing an integrated network of forensic medical institutions within Ukraine's healthcare system.

The research investigates the historical stages of the formation and development of forensic medical examinations as an integral part of forensic science. It is established that forensic medical practices have evolved in response to societal needs throughout the development of Ukraine's national healthcare system.

The study analyzes the current state of forensic medical expertise, identifying gaps in its regulatory and legislative framework. Key issues in public administration within this sector are highlighted, with the primary concern being the misalignment of the forensic medical bureau's status with current legal requirements.

International cooperation models in forensic science are examined, emphasizing the establishment of global forensic expert networks. Recent advancements in international collaboration, particularly in sharing scientific and practical expertise, are noted.

Priority measures for improving public administration in forensic medical examinations in Ukraine are substantiated and proposed.

Keywords: forensic medical examination, regulatory framework, healthcare system, healthcare management, forensic institutions, forensic medical expert, conflicts in forensic expertise, forensic medical service.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.	
ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ.....	10
1.1. Історичний розвиток та значення судово-медичної експертизи у системі охорони здоров'я України.....	10
1.2. Основи організації та завдання судово-медичної служби.....	18
РОЗДІЛ 2.	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	28
2.1. Проблеми правового регулювання та організації діяльності судово-медичної служби.....	28
2.2. Вплив подвійного підпорядкування на ефективність управління судово-медичними експертизами.....	33
РОЗДІЛ 3.	
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИМИ ЕКСПЕРТИЗАМИ.....	37
3.1. Використання міжнародного досвіду для реформування судово-медичної служби в Україні.....	37
3.2. Формування ефективного механізму управління та пріоритети реформування системи судово-медичної експертизи.....	45
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК - Кримінальний кодекс України

КПК - Кримінальний процесуальний кодекс України

МОЗ - Міністерство охорони здоров'я України

Мін'юст - Міністерство юстиції України

НДІ - Науково-дослідний інститут

СМЕ - Бюро судово-медичної експертизи

ЦПК - Цивільний процесуальний кодекс України

ENFSI - European Network of Forensic Science Institutes (Європейська мережа судово-експертних установ)

ВСТУП

Актуальність теми. Система охорони здоров'я України демонструє одні з найгірших показників у Європейському регіоні. За рівнем смертності країна займає друге місце, із показником **14,9 на 1000 населення**. Протягом останніх 20 років цей показник зріс на **12,7%**, тоді як у країнах Європейського Союзу спостерігалось його зменшення на **6,7%**.

Однією з основних причин таких невтішних показників є численні недоліки в системі охорони здоров'я, які накопичувалися десятиліттями. Організаційні, правові, фінансові, управлінські, кадрові, інформаційні та структурні проблеми заважають ефективному функціонуванню галузі. Крім того, значні розбіжності між обіцяними домовленостями держави та її фактичними можливостями щодо забезпечення якісних медичних послуг негативно впливають на довіру населення до системи охорони здоров'я.

Однією зі складових системи охорони здоров'я є судово-медична експертиза, яка забезпечує виконання завдань, пов'язаних із правосуддям, зокрема у розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я та гідності людини. Однак ця галузь також має низку проблем, які стримують її розвиток і впливають на якість виконання судово-експертних завдань.

Протягом останніх років в Україні здійснювалися спроби реформування судово-експертної діяльності. Їхньою метою було створення сучасної, незалежної та кваліфікованої системи судово-медичних експертиз, яка відповідає міжнародним стандартам і сучасним викликам. Сьогодні судово-медична експертиза здійснюється такими установами:

- Державна установа «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України»;
- бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних адміністрацій.

Проте в правовому регулюванні цієї діяльності існують розбіжності.

Наприклад, Закон України «Про судову експертизу» (1994) відносить бюро судово-медичної експертизи до державних установ, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я. Водночас Постанова Кабінету Міністрів № 311 від 1991 року передбачає, що ці установи є комунальною власністю. Такі правові колізії ускладнюють ефективне управління цією сферою.

Тривалий час продовжується дискусія щодо доцільності передачі такої діяльності як, судово-медична експертиза у підпорядкування Міністерству юстиції України. Однак головним завданням цієї служби залишається надання допомоги у проведенні розслідування правоохоронними органами злочинів проти життя і здоров'я, тому така передача потребує додаткового обґрунтування.

Питання розвитку та створення нових реформ та змінення реформування публічного управління у сфері судово-медичних експертиз є предметом уваги багатьох сучасних дослідників, серед яких М. Білинська, О. Баєва, З. Гладун, Н. Колісніченко, В. Лазоришинець та інші. Зарубіжний досвід функціонування судово-медичних служб розглядається у роботах В. Бачинського, О. Ламухіної, С. Сороки.

Однак недостатньо дослідженими залишаються аспекти публічного управління сферою судово-медичних експертиз як складовою системи охорони здоров'я, а також проблеми законодавчого регулювання. Це і визначило актуальність теми даної магістерської роботи.

Мета та завдання дослідження. Метою магістерської роботи є визначення теоретичних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропонування пріоритетних напрямів формування цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров'я в Україні.

Мета даної магістерської роботи обумовлено виконання наступних **завдань:**

- дослідити основні етапи становлення та можливості розвитку судово-медичної експертизи як виду судової експертизи;

- визначити структуру та завдання судово-медичної експертизи;
- проаналізувати сучасний стан та виявити проблеми публічного управління сферою судово-медичних експертиз;
- охарактеризувати форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи та узагальнити досвід державного управління судово-медичною діяльністю в зарубіжних країнах;
- обґрунтувати та запропонувати пріоритетні напрями і завдання реформування системи судово-медичної експертизи в Україні.

Об'єкт дослідження. Суспільні відносини у сфері судово-медичних експертиз.

Предмет дослідження. Удосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні.

Методи дослідження. При виконанні магістерської роботи було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Історичний метод дозволив дослідити основні етапи становлення та розвитку судово-медичної експертизи як виду судової експертизи. Метод спостереження застосовувався при визначенні структури та завдань судово-медичної експертизи. Метод системного підходу використовувався при аналізі сучасного стану та виявленні проблем публічного управління сферою судово медичних експертиз, а метод порівняльного аналізу – при дослідженні досвіду державного управління судово- медичною діяльністю в зарубіжних країнах. Метод логічного узагальнення сприяв обґрунтуванню пріоритетних напрямів розвитку цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів в системі охорони здоров'я в Україні. За допомогою методу моделювання було розроблено механізм публічного управління системою судово-медичних експертиз, а також систему міжрегіональної мережі закладів державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні».

Емпіричною базою дослідження стали нормативно-правові акти, статистичні соціологічні, звітно-аналітичні матеріали та дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна магістерської роботи полягає у вирішенні актуального

практичного завдання – визначенні теоретико-прикладних засад удосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропонованих пріоритетних напрямів формування цілісної та незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров'я України. Зокрема, це стосується впровадження механізму публічного управління у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів.

Теоретичні узагальнення, представлені у магістерській роботі, можуть стати основою для подальших наукових досліджень і обговорень актуальних питань публічного управління сферою судово-медичних експертиз. Зокрема, це стосується вдосконалення правового регулювання статусу судово-медичного експерта, а також усунення колізій і прогалин у законодавстві, що регламентує проведення судово-медичних експертиз.

Висновки, сформульовані у магістерській роботі, а також запропонована модель міжрегіональної мережі закладів державної спеціалізованої установи «Служба судово-медичної експертизи в Україні», можуть бути використані під час реформування структури судово-медичної експертизи у системі охорони здоров'я.

Ці результати можуть також слугувати основою для розробки проектів законів України, таких як «Про судово-медичну експертизу» та «Про Державну службу судово-медичної експертизи», а також інших нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності судово-медичних установ.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської становить 67 сторінок, із них 59 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 52 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

1.1 Історичний розвиток та значення судово-медичної експертизи у системі охорони здоров'я України.

Судово-медична експертиза (СМЕ) є невід'ємною складовою системи охорони здоров'я та правосуддя України, забезпечуючи об'єктивне дослідження медичних аспектів у кримінальних, цивільних та адміністративних справах. Її історичний розвиток відображає еволюцію медичної науки, правових норм та суспільних потреб.

Медичні знання у процесі правосуддя почали використовувати раніше з усіх спеціальних знань. Ще Гіппократ, який народився близько 460 р. до н.е., вивчав питання тяжкості й смертності різних тілесних ушкоджень. Його знання і нині успішно використовуються в судовій медицині. У давніх документах Римської імперії зустрічаються згадки про те, як було здійснено лікарський огляд тіла вбитого Юлія Цезаря (44 р. до н.е.) і виявлено серед двадцяти трьох ран саме ту одну, що спричинила смерть.¹

На думку вітчизняних науковців, наприклад Гусаченко Є. О. «на території нашої держави питання призначення та проведення експертизи як своєрідної форми використання спеціальних знань вперше було нормативно врегульовано указом «Про порядок дослідження підписів на кріпаків актах» від 1699 р.»² Цей документ, по-перше, встановлював, що експертизу виробляти («руки свідчити») можуть тільки обізнані особи та визначав об'єкти дослідження (кріпосні акти). По-друге, у законі визначено обов'язковість проведення експертизи за конкретних умов. Подальше

---

¹ Іщенко А. В., 1996. Періодизація використання спеціальних знань у юридичній практиці на ранніх етапах слов'янської державності. Науковий вісник Української академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журн. № 1. К., С. 58–64.

² Гусаченко Є. О., 2015. Історико-правові передумови використання спеціальних знань. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ №3.– С. 243–253.

відділ медичної експертизи, який займався підготовкою інструктивних матеріалів та керівництвом діяльністю судово-медичних органів.⁴

З проголошенням незалежності України розпочався новий етап розвитку судово-експертної діяльності в державі. Постановою Верховної Ради України від 25 лютого 1994 року було запроваджено Закон України «Про судову експертизу», який став першим подібним нормативним актом серед країн пострадянського простору. Цей закон заклав правові, організаційні та фінансові засади здійснення судово-експертної діяльності.

Відповідно до статті 7 Закону, проведення судово-експертної діяльності у кримінальних провадженнях покладається на державні спеціалізовані установи. У випадках, що не стосуються кримінальних проваджень, до виконання експертиз можуть залучатися незалежні судові експерти, а також інші фахівці з відповідних галузей знань. Проведення таких експертиз регулюється цим Законом і відбувається за встановленим порядком та умовами.⁵

Значну роль для роботи установ судових експертиз мало затвердження та введення в дію «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз» та «Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз», які було затверджено наказом Мін'юста від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 з метою забезпечення єдиного підходу при проведенні судових експертиз і підвищення їх якості. Інструкцією передбачено «призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юста та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, їх обов'язки, права та відповідальність»⁶.

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (КПК) у редакції 2012 року роль спеціаліста в кримінальному судочинстві зазнала змін.

---

⁴ Бабанін А.А. «Судова медицина» URL <https://pathology.med.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Forensic-Medicine-Module-1-literature-Babanin-Sudova-ua.pdf>

⁵ Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ, «Про судову експертизу»

⁶ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 : ред. Від 22.02.2019 2023. Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Спеціалістів почали залучати не лише до слідчих (розшукових) дій, як це було передбачено в КПК 1960 року, але й до негласних слідчих (розшукових) та судових дій, а також інших процесуальних дій, зокрема відбору зразків для проведення експертизи. Таким чином, залучення спеціалізованої компетенції у кримінальному процесі закріплено дві форми: при залученні фахівців під час окремих слідчих (судових) дій та в межах проведення експертизи.⁷

До спеціальних знань та навичок відносяться будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності чи практичного досвіду, що відповідають сучасному науковому і практичному рівню.

Паралельно з розвитком судово-медичної експертизи в Україні відбувалося становлення національної системи охорони здоров'я. Після здобуття незалежності у 1991 році Україна успадкувала централізовану систему охорони здоров'я, відому як «система Семашка», яка характеризувалася неефективною медичною допомогою, великою кількістю немедичного персоналу, низькими зарплатами медпрацівників та обмеженим доступом до сучасних технологій у галузі охорони здоров'я.⁸

У перше десятиліття незалежності (1991–2000 роки) реформи в системі охорони здоров'я практично не проводилися. Лише з 2000 року були визначені основні напрямки та механізми реформи сектора охорони здоров'я. З 2010 по 2013 роки проводилася масштабна реформа системи охорони здоров'я в пілотних регіонах, а з 2014 року розпочалася комплексна реформа системи охорони здоров'я, яка триває до сьогодні.⁹

Таким чином, розвиток судово-медичної експертизи в Україні тісно пов'язаний із загальними процесами створення системи реформування охорони здоров'я, спрямованими на підвищення ефективності, високої якості та доступності медичних послуг для населення.

---

⁷ Кримінально процесуальний кодекс України стаття 71 URL https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protseualniy_kodeks_ukraini_stattya_71/

⁸ Обрізан М. Як нам відновити українську медицину після перемоги? 2022. URL <https://voxukraine.org/yak-nam-vidnovyty-ukrayinsku-medytynu-pislya-peremogy>

⁹ В.М. Лехан, Л.В. Крячкова, М.І. Заярський Аналіз реформ охорони здоров'я в Україні: від здобуття незалежності до сучасності УКРАЇНА. ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ. 2018. № 4 (52)

Одними з основоположних нормативно-правових актів регулювання системи охорони здоров'я є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року¹⁰, яка окреслює, визначає принципи та гарантії охорони здоров'я громадян. Конституція визнає право кожної особи на охорону здоров'я і передбачає забезпечення доступності та якості медичної допомоги, захисту прав пацієнтів та регулювання відносин у сфері охорони здоров'я. Також, слід зауважити, Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" № 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 року.¹¹ Цей закон встановлює загальні принципи та норми щодо організації та функціонування системи охорони здоров'я.

У 2010–2013 роках судово-медична експертиза в Україні відігравала важливу роль у правосудді та кримінальних розслідуваннях, проводячи детальний аналіз медичних даних із застосуванням сучасних методів і технологій для надання об'єктивних та науково обґрунтованих висновків. У цей період відбулися позитивні зміни в організації та роботі судово-медичної експертизи.

Ключовим досягненням стало вдосконалення правової бази, яка регулює експертну діяльність, що забезпечило єдину систему проведення експертиз, підвищення стандартів і покращення якості роботи експертів.

Одним із пріоритетів стало підвищення професійного рівня судово-медичних експертів. Проводилися різного роду діяльність з підвищення кваліфікації, організовувалися тренінги та семінари для підтримки фахівців у різних галузях медицини.

Крім цього, модернізувалася матеріально-технічна база судово-медичних установ. Постачання сучасного обладнання й технологій сприяло підвищенню ефективності та точності експертиз.

Однак, незважаючи на позитивні зміни, у цій сфері залишалися проблеми. Серед них були недостатнє фінансування, обмежений доступ до сучасних технологій і потреба в подальшому вдосконаленні нормативно-

---

¹⁰ Конституція України веб сайт URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

¹¹ Основи законодавства України про охорону здоров'я 2025. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

правової бази для забезпечення єдності та високої якості експертних висновків.

У 2015–2017 роках у законодавстві відбулися зміни, спрямовані на вдосконалення регулювання судово-медичної експертизи. Були запроваджені нові норми й процедури, які підвищили ефективність роботи системи судово-медичної експертизи. Це охоплювало вдосконалення процесів призначення й реєстрації експертів, розробку стандартів і протоколів проведення експертиз, а також визначення чітких правил збереження доказів і документування результатів.

У цей період посилювалася співпраця між судовими органами й медичними установами для покращення обміну інформацією та координації. Це сприяло швидшому й ефективнішому виконанню судово-медичних експертиз і забезпечило точні та надійні результати.

У період 2018–2021 років судово-медична експертиза продовжувала свою діяльність, сприяючи поступовому розвитку у сфері правосуддя та охорони здоров'я. У цей час були впроваджені різноманітні заходи, спрямовані на підвищення якості та ефективності проведення експертиз. Особливу увагу приділяли професійній підготовці та підвищенню кваліфікації експертів. Окремий акцент був зроблений на забезпеченні прав та інтересів експертів, а також створенні умов для забезпечення незалежності та об'єктивності їхньої діяльності. Додатково формувалася правова база, що регулює участь судово-медичних експертів у судових процесах та гарантує дотримання конфіденційності їхньої роботи.

У період 2022-2023 року під час правового режиму воєнного стану було скоординовано та організовано роботу суб'єктів взаємодії у разі встановлення факту смерті людини під час воєнного стану на території України, став спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 р. № 177/450/46 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні

факту смерті людини під час воєнного стану на території України»¹².

У Розділі III вищезазначеного наказу встановлено Алгоритм дій судмед експертів бюро судово-медичної експертизи, а саме: огляд трупа (померлого) на місці його виявлення проводиться слідчим із залученням судово-медичного експерта або лікаря. У разі неможливості огляду тіла на місці його виявлення (обстріли, проведення бойових дій тощо) ця процедура здійснюється слідчим у бюро судово-медичної експертизи або іншому спеціально визначеному та облаштованому безпечному місці із залученням судово-медичного експерта або лікаря з можливим подальшим направленням трупа для проведення судово-медичної експертизи (розтину).¹³

Працівники бюро судово-медичної експертизи:

1) «на підставі постанови, направлення, відношення або іншого документа, складеного уповноваженою особою військової адміністрації, Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури або інших уповноважених органів, проводиться судово-медичне дослідження (зовнішній огляд) або судово-медична експертиза (розтин) трупа;

2) перед проведенням судово-медичного дослідження чи експертизи судово-медичний експерт, відповідальний за її виконання, додатково інформує територіальний орган поліції про наявність трупа за визначеним телефонним номером. В той же час відсутність попереднього повідомлення поліції про наявність трупа у судово-медичній установі не може бути причиною для зупинення судово-медичної експертизи або відмови у видачі лікарського свідоцтва про смерть.

3) за умов очевидних ознак вогнепальної, вибухової, опікової, хімічної, радіаційної або іншої травми як результату бойових дій незалежно від того, чи є постраждалий військовим або цивільним, лікарське свідоцтво про смерть видається лікарем — судово-медичним експертом на підставі зовнішнього огляду.

---

¹² Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України від 09.03.2022р. № 177/450/46 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0317-22>

¹³ Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні МВС України, МОЗ України, Генеральна прокуратура України; Наказ, Порядок, Висновок від 29.09.2017 № 807/1193/279 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17#Text> [

Умовою для використання подібного алгоритму є обов'язкове фотографування трупа із достатнім цифровим документуванням, обов'язковий відбір матеріалу для судово-імунологічного та можливого молекулярно-генетичного дослідження (за необхідності), а також за можливості збереження елементів, що стали причиною травмування;

4) під час проведення експертизи неідентифікованих трупів (тіл) осіб, що загинули внаслідок бойових дій (цивільних та військових, підхід має бути таким самим — зовнішній огляд. Додатково в обов'язковій порядковості дій експертом має бути здійснений ряд заходів для подальшої ідентифікації (фіксація та обов'язкове фотографування особливих прикмет, зубної формули тощо, вилучення та зберігання об'єктів для молекулярно-генетичної експертизи). Впізнання трупа зі складанням відповідного протоколу може бути проведене з дотриманням вимог КПК;

5) як результат зовнішнього огляду складають дослідну частину висновків експерта;

6) проводять судово-медичну експертизу (розтин трупа з усіма необхідними лабораторними дослідженнями у виняткових випадках) та складають висновок експерта;

7) надають впродовж трьох діб після початку проведення експертизи особі, яка винесла постанову для проведення експертизи, інформацію про причину смерті;

8) також надають висновок експерта особі, яка направила труп для проведення експертизи, протягом трьох діб після його складання;

9) видають лікарські свідоцтва про смерть близьким родичам або уповноваженій особі за наявності документальних підтверджень відповідних повноважень;

10) видають лікарське свідоцтво про смерть безпосередньо перед видачею (тіла) трупа для запобігання перевищенню термінів знаходження трупа (тіла) в морзі;

11) здійснюють видачу трупа особі, що має лікарське свідоцтво про

смерть без будь-яких додаткових дозволів».¹⁴

Таким чином, цей нормативно-правовий документ знижує навантаження на працівників бюро судово-медичної експертизи під час встановлення обставин (бойових дій) та за наявності очевидної причини смерті. Також акцентовано увагу на здійсненні огляду трупа в облаштованому безпечному місці (залежно від обставин).

Отже, прийняті нові нормативно-правові акти які, сприятимуть позитивному урегулюванню організаційно-правових засад діяльності бюро судово-медичної експертизи під час воєнного стану, зокрема в частині удосконалення та оптимізації процесу видачі померлих осіб (відсутність обов'язкових дозволів органів досудового слідства) з метою запобігання перевищенню термінів перебування їх у бюро судово-медичної експертизи.

---

¹⁴ Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні МВС України, МОЗ України, Генеральна прокуратура України; Наказ, Порядок, Висновок від 29.09.2017 № 807/1193/279 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17#Text> [

1.2 Основи організації та завдання судово-медичної служби

Судово-експертні установи в Україні характеризуються розгалуженою структурою, оскільки вони належать до різних міністерств і відомств. Водночас відсутність єдиної системи таких установ створює низку проблем, зокрема нестачу уніфікованих стандартів і методик проведення експертиз, різні підходи до їх здійснення, а також можливість маніпуляцій або впливу на результати експертиз¹⁵.

Організаційно судово-експертна діяльність проводиться державними спеціалізованими установами та відомчими службами. До них також належать науково-дослідні та інші установи судової експертизи Міністерства юстиції, Міністерства охорони здоров'я (МОЗ), а також експертні служби Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони та Служби безпеки України¹⁶.

До установ Міністерства юстиції належать науково-дослідні лабораторії судових експертиз і криміналістичні лабораторії регіональних управлінь, які проводять балістичні, графологічні, дактилоскопічні та інші експертизи. У системі МОЗ працюють науково-дослідні інститути медичної експертизи, бюро судово-медичних експертиз, патолого-анатомічні та судово-психіатричні підрозділи, що займаються медичними й психіатричними дослідженнями. Експертні структури Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони та Служби безпеки виконують криміналістичні, кіберекспертизи, фінансові розслідування тощо. Усі ці організації відіграють ключову роль у судовій діяльності, надаючи висновки й дослідження, які забезпечують обґрунтованість судових рішень.

На думку українських дослідників, зокрема Лук'яненка В. В., у його роботі «Історико-правовий аспект розвитку управління спеціалізованими установами судових експертиз в Україні», судові експертизи повинні проводити установи, що належать до центральних органів виконавчої влади, у структурі яких немає органів дізнання, досудового слідства чи суду. Крім того,

¹⁵ Репешко П. І. Реалізація спеціальних принципів державного управління в організації судово-експертної діяльності. Теорія та практика державного управління. Харків, 2011 - с. 152-158.

¹⁶ Пілюков Ю. А., Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. *Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1 (13). 2018.* с 149-154.

до таких експертиз можуть залучатися приватні експерти, які пройшли відповідну атестацію.¹⁷

Організація судових експертиз у таких умовах має як переваги, так і недоліки.

До переваг можна віднести:

1. Незалежність: Установи, не пов'язані з органами дізнання чи суду, мають потенційно більшу незалежність, що сприяє об'єктивності та надійності експертиз.

2. Досвід і компетентність: Спеціалізовані установи часто мають багаторічний досвід і висококваліфікований персонал, що забезпечує якість і стандартизацію процесів.

3. Контроль і нагляд: Державні установи підлягають контролю відповідних органів, що сприяє дотриманню процедур і високому рівню експертиз.

Недоліки:

1. Можливість впливу: Навіть незалежні установи можуть піддаватися зовнішньому тиску, особливо якщо вони залежать від державного фінансування чи інших органів влади.

2. Обмежені ресурси: Як державні, так і приватні експерти можуть стикатися з браком ресурсів або доступу до сучасного обладнання.

3. Фінансова залежність: Державне фінансування може впливати на стабільність роботи установ.

Одним із важливих елементів забезпечення справедливого судового процесу є відкритість і прозорість експертиз. Це передбачає можливість перевірки результатів та їхнього оскарження. Особливо важливу роль відіграє суд присяжних, який використовується у багатьох країнах, включаючи Україну, для розгляду серйозних кримінальних справ.

---

¹⁷ Лук'яненко В. В., Історико-правовий аспект розвитку управління спеціалізованими установами судових експертиз в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики 2010*. №10. С. 219–223.

Судово-медичні експерти відіграють ключову роль у справах про вбивства чи згвалтування, аналізуючи медичні докази для визначення причин смерті, характеру нанесених травм та інших деталей. Вони можуть виступати свідками, пояснюючи свої висновки та відповідаючи на запитання суду присяжних. Така співпраця допомагає встановити факти, необхідні для справедливого розгляду справи.

Основними завданнями судово-медичної служби є:

- Проведення судово-медичних експертиз для встановлення причин смерті, характеру та тяжкості тілесних ушкоджень, визначення психічного стану осіб тощо.
- Надання консультативної допомоги правоохоронним органам та суду з медичних питань.
- Участь у розробці нормативно-правових актів, що стосуються медичних аспектів правосуддя.
- Підвищення кваліфікації та професійного рівня судово-медичних експертів.
- Впровадження сучасних методів дослідження та новітніх технологій у практику судово-медичної експертизи.

Забезпечення відкритого й незалежного механізму експертизи в судовому процесі, зокрема судово-медичної експертизи, вимагає підтримання високого рівня судово-експертної діяльності.

Форми здійснення судово-експертної діяльності:

На підприємницьких засадах:

Судово-експертна діяльність може проводитися як комерційна діяльність за наявності спеціального дозволу (ліцензії), що видається компетентними органами. Ці органи забезпечують дотримання встановлених стандартів, норм та процедур.

Разові договори:

Громадяни можуть виконувати експертні функції за разовими договорами зі сторонами судового процесу. Це стосується випадків, коли їхні знання й

навички потрібні для розв'язання конкретної справи. Проте, як зазначалося раніше, судово-медичні експертизи проводяться виключно спеціалізованими державними установами.

Незалежно від форми, судово-експертна діяльність повинна відповідати етичним стандартам, кваліфікаційним вимогам та чинному законодавству.

Особливості судово-медичної експертизи:

До суб'єктів діяльності судово-медичної експертизи належать установи МОЗ, наприклад обласні бюро судово-медичної експертизи, діяльність яких регулюється нормативно-правовими актами, зокрема Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи¹⁸.

Важливо, що ця Інструкція дозволяє проведення судово-медичних експертиз на підприємницьких засадах. При цьому права та обов'язки судово-медичних експертів визначаються процесуальним законодавством України. Експерти несуть особисту відповідальність за результати проведених експертиз, що підкреслює їх ключову роль у забезпеченні справедливості й законності судових рішень¹⁹.

Особиста відповідальність експерта є важливим механізмом, який допомагає зберігати довіру суспільства до процесу експертизи, сприяє дотриманню законності та зміцнює позицію експертизи в правовій системі.

Унаслідок децентралізації та реформування системи охорони здоров'я фінансування було передано на відповідальність територіальних громад. Це створює значні труднощі для забезпечення належного фінансування судово-медичної експертної діяльності, матеріально-технічного забезпечення та оплати праці судово-медичних експертів.

На даний час, територіальні громади до видатків місцевих бюджетів не включають комунальні установи бюро судово-медичної експертизи, а відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 47 «Деякі питання

---

¹⁸ Інструкція про проведення судово-медичної експертизи Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. №6 [z0248-95](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>

¹⁹ Клименко О.С., 2019. Державно-правове регулювання у сфері судово- експертної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах. *І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути»*. 2019. с. 264-270. 2022. URL <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnik-1-mizhnarodna-nauk-prakt-int-konf-Summer-Debates.pdf>]

надання у 2021 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я» фінансування бюро здійснюється у межах субвенції.²⁰

Практика свідчить, що через низку чинників, включаючи умовне підвищення мінімальної заробітної плати, виникає дефіцит фінансових ресурсів, скорочується штат персоналу, а також спостерігається заборгованість із виплати заробітної плати. У зв'язку з цим перебудова системи фінансування медичної галузі потребує запровадження принципів фінансової ефективності в управлінні судово-медичною експертизою та забезпечення якості послуг, зокрема на платній основі.

Замовники послуг мають можливість самостійно обирати медичні установи для отримання необхідних послуг. У цих умовах працівники галузі судово-медичної експертизи повинні бути мотивовані надавати якісні послуги, дотримуючись принципів законності, прозорості, об'єктивності, неупередженості та професіоналізму. Це сприятиме підвищенню довіри до їхньої діяльності та наповненню бюджету установи.

Великий відсоток судово-медичних експертиз проводиться в спеціалізованих установах, які належать до системи органів охорони здоров'я.

Система служби судово-медичної експертизи України складається з: Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ, Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів.

Судово-медична служба включає:

- районних, міжрайонних і міських судово-медичних експертів, призначення яких здійснюється із розрахунку: один експерт на 110 000 міського населення або на один, два чи навіть три райони;

- обласних судово-медичних експертів;

- головного судово-медичного експерта Міністерства охорони здоров'я України.

---

²⁰ Клименко О.С., Клименко А.С., 2021. Деякі проблеми надання послуг мешканцям міських громад суб'єктами судово-медичної діяльності. *Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю.* 2021. с.269-270. 2022. URL <http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/27102021.pdf>

Обласні та головний судово-медичний експерти очолюють відповідні заклади – бюро судово-медичної експертизи і є начальниками цих бюро.

В адміністративно-господарському відношенні вони підпорядковані керівникам відповідних органів охорони здоров'я.

Отже, судово-медична служба України побудована за принципом інстанційності:

Перша інстанція – міські (наприклад Київське бюро судово-медичної експертизи), районні та міжрайонні відділення що входять до складу обласних бюро судово-медичної експертизи;

Друга інстанція – обласне бюро судово-медичної експертизи;

Третя інстанція – Головне бюро судово-медичної експертизи що функціонує при Міністерстві охорони здоров'я України.²¹

Всі вище перелічені бюро (Головне, міське та обласне) мають відповідні відділи та відділення.

- Відділ судово-медичної експертизи трупів. У цьому відділі проводять експертизи, які виконуються з метою встановлення причини смерті, наявності, характеру і механізму виникнення тілесних ушкоджень, часу настання смерті та вирішення інших питань, що були поставлені органами дізнання, слідчого, прокурора та суду, та вирішення інших питань, які належать до компетенції даного виду судово-медичної експертизи.

- Відділ чергових судово-медичних експертів. Цей структурний підрозділ забезпечує чергових судово-медичних експертів, який забезпечує невідкладне та цілодобове проведення експертних досліджень у випадках, коли їхнє виконання потребує негайної реакції. Чергові судово-медичні експерти беруть участь у слідчих діях під час огляду місця події.

- Відділ комісійних судово-медичних експертиз. Цей відділ проводить експертизи з метою усунення протиріч між раніше виконаною експертизою та іншими матеріалами справи у випадку необґрунтованості висновків або

---

²¹ Пілюков Ю. А., Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1 (13). 2018. с 149-154.

сумнівів особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді або суду в правильності згаданої експертизи, а також експерти з метою встановлення терміну зачаття, здатності до запліднення, проценту втрати професійної працездатності і правильності надання медичної допомоги у випадках притягнення до кримінально відповідальності медпрацівників за «професійні правопорушення».

- Відділ судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб. У цьому відділі судово-медична експертиза проводиться для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень шляхом медичного обстеження потерпілих. У виняткових випадках проведення цієї експертизи може базуватися тільки за медичними документами (історії хвороби, індивідуальні карти амбулаторного хворого тощо) допускається у виняткових випадках і лише за наявності справжніх повноцінних документів, що містять повні дані про характер ушкоджень, їх клінічний перебіг та інші необхідні відомості.

- Відділення судово-медичної гістології. У цьому відділенні експертизи проводяться для виявлення патологічних та травматичних змін у отриманих до відділення об'єктах. Експертизи проводяться з використанням знань у патологічній анатомії, судової медицини, а також з використанням спеціальних гістологічних методів дослідження.

- Відділення судово-медичної токсикології. Експертизи у відділенні проводяться для виявлення та визначення хімічних речовин в об'єктах біологічного походження та інших доказах.

- Відділення судово-медичної імунології. Основною діяльністю експертизи у відділенні, які проводяться для встановлення наявності і групової належності об'єктів людського походження (крові, виділень, волосся, кісток тощо), а встановлення батьківства, материнства та підміни дітей. Для цього використовуються спеціальні методи, а також знання в галузі судової медицини.

- Відділення судово-медичної цитології. Діяльністю експертизи у даному відділенні проводять з метою визначення в слідах на речових доказах наявності

клітин тканин людини, визначення їх певних показників видової, групової, статевої і органо-тканинної приналежності з використанням знань у галузі судової медицини і спеціальних цитологічних методів і методик, які в загальному обсязі проведених у відділенні досліджень становлять не менш як 2/3.

- Відділення судово-медичної криміналістики. Експертизи у відділенні проводяться для встановлення типу знарядь травми, його деформації та ідентифікації шляхом аналізу вивчення пошкоджень на тілі, одязі, взутті потерпілого. Також, експертизи що спрямовані на ідентифікацію особи, визначення природи та елементного складу мікрооб'єктів, слідів, накладень, реконструкції ситуації, в якій були нанесені ушкодження».²²

Судово-медична експертиза в основному проводиться на підставі письмової ухвали, яку надає слідчий суддя або постанова слідчого поліції, вона є одним із доказів у слідчому і судовому процесах.

Вагома більшість експертиз, що проводиться судово-медичними експертами, тобто лікарями, які отримали спеціальну підготовку й обіймають посади судово-медичних експертів. Дана експертиза є посадовою чи державною. Також обов'язки судово-медичного експерта можуть виконуватися тільки за участі спеціаліста з вищою медичною освітою, який пройшов спеціальну підготовку в закладах із спеціальним спрямуванням у галузі проведення експертиз.

Проведення судово-медичної експертизи, регламентується рядом спеціальних статей кримінального, кримінального-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального кодексів України, постанов і розпоряджень уряду як і будь-якої іншої з судових експертиз, , а з іншого боку – обов'язково рядом положень, правил та інструкцій, які видаються Міністерством охорони здоров'я України і затверджені Наказом №6 МОЗ від 17 січня 1995 р. «Про розвиток та

---

²² Пілюков Ю. А., 2018. Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. *Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1 (13). 2018.* с 149-154.

вдосконалення судово-медичної служби України»²³.

Історичний аналіз судово-медичної експертизи свідчить, що її розвиток став можливим завдяки накопиченню знань у медичній практиці та криміналістиці. Паралельно відбувалося формування практики залучення лікарів до слідчих дій і розвиток судової криміналістики. Таким чином, судова медицина й судова експертиза тривалий час існували як окремі незалежні системи знань: одна залишалася переважно медичною, а друга – судовою.

Вивчення етапів еволюції системи охорони здоров'я України показало, що кожен із них супроводжувався певними змінами в судово-медичній діяльності. Основними проблемами, які обговорювалися під час реформ, були недостатнє фінансування, брак кваліфікованих кадрів і слабка координація між судово-медичними експертами та правоохоронними органами.

Судово-медична служба організована за принципом інстанційності, що дозволяє громадянам України у разі незгоди з результатами експертизи звертатися до установ вищого рівня. Законодавство також гарантує право громадян на вибір експерта чи експертної установи, що закріплено в базовому законі яка є у сфері охорони здоров'я.

---

²³ Наказ №6 МОЗ від 17 січня 1995 р. «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України». URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

2.1 Проблеми правового регулювання та організації діяльності судово-медичної служби

Судово-медична служба відіграє ключову роль у системі правосуддя України, забезпечуючи проведення експертиз, необхідних для розслідування злочинів та вирішення судових справ. Однак, сучасний стан цієї служби характеризується низкою проблем у правовому регулюванні та організації її діяльності.

1. Нормативно-правова база судово-медичної служби.

Правовою основою діяльності судово-медичної служби в Україні є Конституція України, Закон України «Про судову експертизу», Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Кримінальний процесуальний кодекс України та інші нормативно-правові акти. Однак, аналіз чинного законодавства виявляє певні недоліки та прогалини, що ускладнюють ефективну роботу служби.

2. Проблеми правового регулювання.

Невідповідний статус бюро судово-медичної експертизи: Дослідження вказують на те, що статус бюро судово-медичної експертизи не відповідає сучасним вимогам, що призводить до організаційних та управлінських труднощів.²⁴ Нестача чітких інструкцій та алгоритмів: У "лікарських справах" відзначається відсутність чітко визначених інструкцій і алгоритмів дій для судово-медичних експертів. Це може стати причиною неоднозначних висновків, що ускладнює процес правосуддя. Недостатня інтеграція міжнародних стандартів: Впровадження міжнародних стандартів у національну

---

²⁴ Клименко О.С. «Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні» «Одеська політехніка», МОН України, Одеса, 2023.

систему судової експертизи є актуальним питанням, оскільки їх відсутність може знижувати якість експертиз та довіру до їх результатів.²⁵

3. Організаційні проблеми.

Недостатнє фінансування та матеріально-технічне забезпечення: Багато бюро судово-медичної експертизи стикаються з браком фінансування, що впливає на якість проведення експертиз та оновлення обладнання. Кадровий дефіцит та кваліфікація персоналу: Спостерігається нестача кваліфікованих фахівців, що може призводити до затримок у проведенні експертиз та зниження їх якості.

Відсутність єдиної координації та стандартизації: Різні підходи до організації роботи в регіонах та відсутність єдиних стандартів можуть призводити до розбіжностей у результатах експертиз та ускладнювати їх використання в судових процесах.

4. Пропозиції щодо вдосконалення.

Оновлення нормативно-правової бази: Необхідно модернізувати законодавство, узгодивши його із сучасними вимогами та міжнародними стандартами, що регламентують роботу судово-медичної служби. Поліпшення фінансування та оснащення: Забезпечення достатнього фінансування й оновлення технічного обладнання сприятиме підвищенню якості проведення експертиз. Підготовка кадрів і підвищення кваліфікації: Розробка навчальних програм для підвищення кваліфікації та залучення молодих спеціалістів допоможе подолати кадрові проблеми. Уніфікація стандартів і координація: Впровадження єдиної системи координації й стандартизації процедур забезпечить точність та узгодженість результатів експертиз.

Судово-медична служба України потребує комплексного підходу до розв'язання проблем, пов'язаних із правовим регулюванням і організацією діяльності. Реалізація запропонованих змін дозволить підвищити ефективність роботи служби та зміцнити довіру до системи правосуддя.

---

²⁵ Макарова О.П. «Міжнародний досвід використання експертних висновків у кримінальному судочинстві» Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUA. 2024. № 3(106)

Судово-медична служба є ключовою складовою системи правосуддя України. Вона виконує експертизи, що мають важливе значення для встановлення істини у кримінальних, цивільних і адміністративних справах. Попри її значущість, сучасний стан служби супроводжується численними проблемами, які потребують негайного вирішення.

1. Організаційно-структурні особливості.

Судово-медична служба в Україні функціонує як мережа бюро судово-медичної експертизи, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я України. Основними завданнями цієї служби є:

- Проведення судово-медичних експертиз (експертиза тіл померлих, дослідження речових доказів, встановлення ступеня тілесних ушкоджень тощо).
- Надання методичної та консультативної допомоги слідчим органам, судам, адвокатам.
- Ведення науково-дослідної діяльності у сфері судової медицини.

2. Основні проблеми.

Незважаючи на чітко визначені функції, сучасний стан діяльності судово-медичної служби має ряд системних недоліків:

1. Фінансування

- Недостатнє фінансування залишається однією з ключових проблем. Це негативно впливає на якість матеріально-технічної бази, стан приміщень бюро, а також оплату праці фахівців.

- Відсутність сучасного обладнання обмежує можливість проведення складних експертиз на належному рівні.

2. Кадровий дефіцит

- Спостерігається гостра нестача висококваліфікованих кадрів. Молоді спеціалісти рідко обирають судово-медичну сферу через низькі зарплати, високе навантаження та недостатні перспективи кар'єрного зростання.

- Значний відсоток судово-медичних експертів перебуває у передпенсійному або пенсійному віці, що створює ризик дефіциту фахівців у майбутньому.

3. Нормативно-правове регулювання.

- Законодавча база, що регулює діяльність судово-медичної служби, має низку прогалин і недоліків.

- Неузгодженість норм між Законом України «Про судову експертизу» та іншими законодавчими актами ускладнює практичну реалізацію багатьох завдань служби.

4. Матеріально-технічне забезпечення.

- У багатьох бюро використовується застаріле обладнання, що не відповідає сучасним вимогам до проведення експертиз.

- Відсутність автоматизованих систем обробки даних та електронного документообігу призводить до значних затримок у роботі.

5. Якість підготовки фахівців.

- Програми навчання судово-медичних експертів у вищих навчальних закладах не завжди відповідають сучасним вимогам.

- Відсутність регулярного підвищення кваліфікації та обміну досвідом з міжнародними експертами стримує розвиток професійних компетенцій.

У сучасних умовах управління закладом охорони здоров'я відбулися певні зміни до кваліфікаційних вимог керівництва. Ще в кінці 2018 року Міністерство охорони здоров'я України змінили підхід до керівництва закладами охорони здоров'я. Згідно з наказом №1977, були розділені функції керівників на дві основні ланки, на фінансово-господарські та медичні. Тобто тепер у кожному закладі охорони здоров'я є два керівник, які здійснюють професійну діяльність - генеральний директор та медичний директор.

Існує особа, яка відповідає єдиним кваліфікаційним вимогам, призначають керівником закладу охорони здоров'я, незалежно від форми власності (згідно з ч. 7 ст. 16 Закону України «Основи законодавства України

про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ).

До 01.01.2022 року директор обов'язково повинен мати вищу освіту за ступенем магістра за однією зі спеціальностей: «Управління та адміністрування» або «Публічне управління та адміністрування», «Право», «Гуманітарні науки», «Охорона здоров'я» зі спеціалізацією «Організація і управління охороною здоров'я».

Тобто починаючи з 01.01.2022 року, магістерський рівень освіти з управління та адміністрування стає обов'язковим, навіть якщо вже здобуто вищу освіту з права, соціальних та гуманітарних наук або охорони здоров'я.²⁶

6. Впровадження міжнародних стандартів.

- Служба досі не повністю адаптована до міжнародних стандартів, таких як ISO/IEC 17025, які регулюють вимоги до компетентності лабораторій.

- Відсутність сертифікації за міжнародними стандартами знижує довіру до результатів експертиз у міжнародних судових процесах.

3. Позитивні зрушення

Попри вказані проблеми, у діяльності судово-медичної служби України спостерігаються певні позитивні зміни:

- Розробка нових стандартів та протоколів проведення експертиз.

- Активізація науково-дослідної роботи в окремих бюро.

- Співпраця з міжнародними організаціями та участь у грантових програмах, спрямованих на покращення матеріально-технічної бази та підвищення кваліфікації фахівців.

4. Актуальні виклики.

У найближчій перспективі перед судово-медичною службою стоять такі завдання:

- Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами.

²⁶ Генеральний та медичний директор у закладах охорони здоров'я. *Правова допомога* 2023. URL <https://pravdop.com/ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/generalniy-i-medicinskiy-direktor-v-uchrezhdeniyah-zdravoohraneniya/>

- Запровадження програм навчання з урахуванням сучасних вимог судової медицини.
- Створення єдиної інформаційної бази для обміну даними між експертними установами.
- Розробка механізмів незалежного аудиту якості судово-медичних експертиз.

Сучасний стан судово-медичної служби України потребує суттєвого покращення. Незважаючи на її критичну важливість для системи правосуддя, наявні організаційні, правові та технічні проблеми суттєво обмежують її ефективність. Комплексний підхід до реформування служби з урахуванням міжнародного досвіду є необхідним кроком для забезпечення високої якості експертиз і довіри до судової системи.

2.2 Вплив подвійного підпорядкування на ефективність управління судово-медичними експертизами.

Подвійне підпорядкування є однією з ключових проблем організації системи судово-медичних експертиз в Україні. Ця модель управління передбачає, що обласні бюро судово-медичної експертизи одночасно підпорядковуються Міністерству охорони здоров'я (МОЗ) України та місцевим органам влади (обласним радам). Такий підхід має значний вплив на ефективність управління, створюючи як переваги, так і суттєві виклики.²⁷

Основні виклики подвійного підпорядкування

Розмитість відповідальності

Подвійне підпорядкування ускладнює визначення зон відповідальності між центральними органами та місцевими радами. МОЗ відповідає за затвердження методологій, нормативних документів та контроль за якістю експертиз. Місцеві ради беруть на себе фінансування установ, кадрову політику та організаційні питання.

Це призводить до конфліктів і відсутності єдиної управлінської вертикалі, коли прийняття рішень стає затяжним і малоефективним.

Фінансові проблеми

Розподіл фінансування між центральними та місцевими органами нерідко призводить до нестачі ресурсів. Територіальні громади, які відповідальні за фінансове забезпечення установ, часто не мають достатнього бюджету. Відсутність стабільного фінансування негативно впливає на матеріально-технічне забезпечення. Заробітна плата експертів може затримуватись, що знижує мотивацію персоналу та якість експертиз.

Нестача кадрових ресурсів

Через низьку заробітну плату та відсутність належних умов праці багато фахівців виїжджають за кордон або переходять у приватний сектор. Це

---

²⁷ Клименко О.С., Шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні. 2022. Випуск 31.* – с.35-38. URL <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf>

призводить до дефіциту кваліфікованих судово-медичних експертів, що ускладнює проведення експертиз.

Різні пріоритети управлінських структур

МОЗ, як центральний орган виконавчої влади, фокусується на загальнонаціональних пріоритетах, таких як розробка нормативно-правової бази, уніфікація методик і стандартів. У той же час місцеві органи влади зосереджені на локальних потребах, що може створювати конфлікти інтересів.

Проблеми в забезпеченні якості експертиз

Відсутність єдиного підходу до управління ускладнює впровадження стандартів і контроль за їхнім дотриманням. Це може призводити до різної якості експертиз у регіонах, що впливає на судову систему загалом.

Переваги подвійного підпорядкування

- Локальна адаптація

Завдяки участі місцевих органів влади можливо врахувати специфіку регіонів, адаптувати підходи до проведення експертиз відповідно до локальних потреб.

- Децентралізація управління

Децентралізація дозволяє ефективніше реагувати на запити місцевих громад та забезпечувати оперативне вирішення організаційних питань.

- Розширення джерел фінансування

Подвійне підпорядкування дозволяє залучати кошти з двох джерел: державного бюджету через МОЗ і місцевих бюджетів через обласні ради.

Міжнародний досвід

У багатьох країнах світу система судово-медичних експертиз має централізовану модель управління. Наприклад:

США: Судово-медичні установи працюють переважно на рівні штатів, але підпорядковуються єдиній системі сертифікації, що забезпечує уніфікацію стандартів.

Німеччина: Судово-медичні бюро функціонують у рамках централізованої системи охорони здоров'я, а їхня діяльність регулюється

федеральними законами. Катедри в Німецьких університетах мають назви інститути і наділені достатньо великими переліком прав та свобод. Кожен інститут має у володінні свої розрахункові рахунки і має право на надання платних послуг приватним та юридичним особам. Головною зобов'язаністю будь-якого університету є навчання студентів і проведення наукових досліджень.²⁸

Франція: Судово-медичні експерти працюють як незалежні фахівці, однак проходять обов'язкову сертифікацію державними органами.

Ці моделі демонструють, що централізація управління сприяє підвищенню якості експертиз і їхньої об'єктивності.²⁹

Можливі шляхи вирішення проблеми

Централізація управління

Встановлення єдиного підпорядкування судово-медичних установ МОЗ дозволить усунути дублювання функцій і забезпечити уніфікацію стандартів.

Чітке розмежування повноважень

У разі збереження подвійного підпорядкування необхідно чітко визначити зони відповідальності МОЗ і місцевих рад, закріпивши це на рівні законодавства.

- Підвищення фінансування
- Створення стабільної фінансової бази для судово-медичних установ шляхом залучення державних і місцевих коштів, а також розвиток системи платних послуг.
- Професійний розвиток експертів
- Інвестування у підвищення кваліфікації судово-медичних експертів через програми навчання, сертифікацію та стажування.
- Забезпечення прозорості

²⁸ Хохлов В. В., Судова медицина. Посібник : практ. Допомога. У 3 т. Том 1. - 4-те вид., Перероб. I дод. - К.: Видавництво Юрайт. 425 с. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 23.06.2005, № 2709-IV : ред. від 19.10.2019 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> [

²⁹ Клименко О.С. Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28/2022. – с.72-76. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf>

- Впровадження сучасних інформаційних систем для моніторингу та контролю за діяльністю судово-медичних установ.

Подвійне підпорядкування є складним викликом для ефективного управління системою судово-медичних експертиз в Україні. Воно створює низку організаційних, фінансових і кадрових проблем, які негативно впливають на якість і оперативність експертиз. Водночас правильний підхід до управління, спрямований на усунення недоліків цієї моделі, може значно покращити функціонування судово-медичних установ. Для цього необхідно оптимізувати управлінські процеси, забезпечити стабільне фінансування та впровадити сучасні стандарти роботи.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИМИ ЕКСПЕРТИЗАМИ

3.1 Використання міжнародного досвіду для реформування судово-медичної служби в Україні.

Національна судова експертиза не існуватиме ізольовано в межах окремої держави. Сьогодні ефективним виконанням судово-експертною службою своїх функцій із забезпечення правоохоронної діяльності передбачає співпрацю з міжнародним співтовариством. Тому як факт необхідна інтеграція експертних можливостей і ресурсів, обмін досвідом роботи, облік сучасних досягнень науки і техніки, виключення дублювання науково-методичного забезпечення, регіональний розподіл завдань між судово-експертними установами, створення профільних експертних напрямів.³⁰

Цілком погоджуюся з думкою, що національна судова експертиза не повинна мати обмеження лише кордонами однієї держави. У сучасному світі багато кримінальних і правових справ мають міжнародний характер. Наприклад, неправомірні дії тобто злочини, вчинені в одній країні, можуть впливати на інші держави або пов'язуватимуться з подіями, що відбувалися за кордоном. У зв'язку з цим взаємна співпраця та інформаційний обмін між країнами є важливими для ефективного вирішення таких справ.

Основними принципами ефективною судово-експертної служби передбачають об'єднання з міжнародним співтовариством. Це означає об'єднання експертних можливостей та ресурсів, обмін досвідом роботи, урахування сучасних досягнень науки і техніки, щоб досягти більш високої якості та об'єктивності експертних висновків. Власне даний підхід також дозволяє уникнути повторення забезпечення науково-методичного ресурсу та ефективно використовувати ресурси.

---

³⁰ Клименко Н. І., Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства* 2015. № 4. С. 130–134.

До того ж, регіональний розподіл обов'язків між судово-експертними установами має вагоме значення, адже різні регіони та області можуть мати різні потреби та особливості, які потребують уваги та спеціалізованих експертів. У зв'язку з цим формування профільних експертних напрямків може підвищити якість судової експертизи та забезпечить більш ефективне вирішення правових питань.

Судово-експертна діяльність держави має відповідати національним принципам і міжнародним правовим і професійним стандартам. Висновок, складений експертами однієї держави, повинен мати силу доказу для судів іншої держави.³¹

На нашу думку, судово-медичні експерти мають працювати згідно зі специфікаціями та нормами, які встановлені в їхніх національних законах та інструкціях. Окрім цього, також мають бути враховуваними міжнародні стандарти, що стосуються проведення експертизи, такі як стандарти Міжнародної організації по кримінальній судовій експертизі і інші відповідні документи.

Що стосується визнання висновків експертів в різних країнах світу це залежить від процедур взаємного визнання та використання доказів міжнародною спільнотою. Існують міжнародні угоди та конвенції, які встановлюють та регулюють питання взаємного визнання доказів між країнами. У певних ситуаціях, судовий висновок, зроблений експертами однієї держави, може бути визнаний та використаний і прийнятий в якості доказу в судовому процесі іншої країни, зокрема якщо він виконує всі вимоги міжнародних правових стандартів. Однак, залежно від контексту і природи справи, суд може приймати рішення щодо значущості та вагомості таких доказів.

В останні роки активізувалося міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи. Одним з таких напрямків є створення міжнародних судово-експертних мереж, що дозволяє об'єднувати фахівців із різних країн для

---

³¹ Линник О. В., Омельчук Л. В., Актуальність вступу України до міжнародних судово-експертних мереж. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика) 2017. №2.* – С. 236–241.

спільного обміну знаннями, методиками і технологіями в галузі судової експертизи. Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, тому юристів та лікарів, що спеціалізуються в судовій експертології, цікавлять міжнародні організації в галузі судової експертизи. Зокрема, «набуває популярності створена Європейська асоціація судової експертизи, завдання якої включають застосування широкого спектру наук в правовій системі, досягнення яких можуть надавати допомогу в пошуку, зберіганні і аналізі доказів скоєних злочинів».³²

Отже, взаємодія та обмін досвідом між міжнародними експертами сприяють підвищенню якості судових експертиз, впровадженню передових методів і технологій, а також зміцненню довіри до експертних висновків у судових процесах.

Європейська мережа судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes - ENFSI) створена у 1995 році. У її складі налічується 53 експертні установи, з яких 41 розташована в країнах-членах Євросоюзу (ЄС). Це найбільша у світі асоціація судово-експертних установ, яка здобула міжнародне визнання (Хазієв, 2005). До мережі країн, інститути яких входять в європейську мережу: Вірменія, Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Греція, Грузія, Данія, Іспанія, Ірландія, Італія, Литва, Латвія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія, Росія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Швеція, Швейцарія. Серед відомих інститутів ENFSI, що проводять експертні дослідження, є Нідерландський, Польський, Угорський і Празький судово-експертні інститути. Основними завданнями ENFSI – забезпечення потреб країн-членів ЄС в галузі судової експертизи новітніх досягнень науки і техніки, забезпечувати оперативне керівництво науковими дослідженнями а також сприяння подальшому вдосконаленню судової експертизи в Європі.³³

Нідерландський інститут судових експертиз (The Netherlands Forensic Institute — NFI) є європейським новітнім центром експертних досліджень. Він на безоплатній основі обслуговує органи голландської поліції і прокуратури, а

---

³² Клименко Н. І., Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства* 2015. № 4. С. 130–134.

³³ Там само.

також інші організації у сфері правоохоронних органів. Пропонує свої послуги судовим органам і адвокатури. Контроль за якістю його діяльності здійснюється незалежним органом – Голландською радою з акредитації.

NFI має статус агентства що підпорядковується Міністерстві безпеки та юстиції Нідерландів, і перебуває під юрисдикцією Генерального директора з правоохоронної діяльності. Його головний офіс розташований в Гаазі у спеціально побудованій для нього будівлі, що відповідає до міжнародних стандартів, із урахуванням специфіки роботи з речовими доказами.

Зважаючи на специфіку роботи з речовими доказами, NFI виконує три основні функції:

- 1) проведення судових експертиз у кримінальних справах;
- 2) розробка нових методів і засобів судової експертизи;
- 3) підготовка експертних кадрів і підвищення їх кваліфікації.³⁴

NFI здобув світове визнання як один із засновників Європейської мережі судово-експертних установ, що має значний досвід у наданні підтримки міжнародним органам кримінальної юстиції та судово-експертним установам європейських країн. Інститут вирізняється високим рівнем кадрового, технічного та матеріального забезпечення. Судово-медичні розслідування NFI охоплюють усі види медичних експертиз, необхідних для кримінального правосуддя, що робить його діяльність всеосяжною та унікальною в європейській сфері судово-медичної експертизи. У NFI працюють досвідчені спеціалісти, серед яких судово-медичні експерти, патологоанатоми та судові антрополози, що створює унікальне поєднання професійних компетенцій.

У Швейцарії функціонує шість інститутів судової медицини які підпорядковані університетам. Всі ці установи оснащені сучасним обладнанням, яке працює в автоматичному режимі. Зокрема, у токсикологічному відділенні, та в підрозділі молекулярно-генетичних досліджень, та й взагалі скрізь в Центрах, всі об'єкти зашифровані, і один об'єкт робить обов'язково 2

---

³⁴ Nederlands Forensisch Instituut, 2018 URL <https://www.forensischinstituut.nl/>, URL <https://www.rijksfinancien.nl/jaarverslag/2018/VI/onderdeel/d17e49353>

експерти; потім ці дослідження порівнюються і робиться висновок³⁵.

У Фінляндії судово-медичні експерти знаходяться в підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ, де є спеціаліст – судовий медик, якому підзвітні та він координує діяльність губернських експертів (як правило один експерт на всю губернію). Речові докази досліджуються в поліцейських управліннях. Всього працює близько 200 спеціалістів. Якщо де-небудь експерт робить висновок, то він зобов'язаний надіслати копію в Хельсінки. Така система функціонує з 1995 року.

У Великобританії у структурі Міністерства внутрішніх справ (MBC) функціонує експертно-криміналістична служба (The Forensic Service - FSS). FSS – є важливим елементом у роботі британської поліції, спрямованої на розслідування, розкриття та запобігання злочинам. Співробітники FSS активно залучені до слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, а також виконують експертизи та дослідження для регіональних поліцейських підрозділів Англії, а також Королівської прокуратури, митної та акцизної служб, інших правоохоронних органів. Служба надає послуги приватним компаніям як у країні, так і за кордоном. Для виконання спеціалізованих видів експертиз (таких як, криміналістичне дослідження документів) передбачено залучення фахівців приватних криміналістичних лабораторій. У Англії зазвичай, експерт для проведення експертизи чи дослідження експерт як правило запрошується однією зі сторін процесу (обвинувачення чи захисту). Великобританія є країною, яка пішла шляхом скасування «монополії» на здійснення криміналістичних експертиз державними судово-експертними організаціями.³⁶

В Австралії встановлено порядок проведення судово-медичного розслідування на законодавчому рівні на основі Закону про Вікторіанський інститут судової медицини та Закону про коронерів. Судово-медичні дослідження виконуються в Інституті судової медицини. Щодо коронерів, до

---

³⁵ Кривда Г.Ф. Відвідування Центру судової медицини клініки медичного університету Лозанни (Швейцарія). Судово-медична експертиза 2017. № 2.- с. 110-111. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2017_2_34

³⁶ Особливості в організації та функціонування судово-експертної діяльності європейських країн, 2019. *Експертно - дослідна служба України*. – 2019. URL <https://ua-expert.com/ua/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo-ekspertniydiyalmosti/?fbclid=IwAR0HlycRlunadQ4ZxcYAAr5hIP6SIXVugF9fVjjzKct3hfgGzBy7XMzLXn0>

них належать посадові особи, які відповідають за розслідування у разі підозри у насильницьких діях, що призвели до смерті, зокрема на основі висновків судово-медичних експертів. В Україні аналогічної коронерської служби не існує. Функції та службові обов'язки, які виконують коронери, розділені між судово-медичною експертизою, попереднім слідством і судовими установами.

Цінність проведення судово-медичних експертиз в Австралії є доволі високою. Також судово-медичні експерти надають коронерам консультації щодо медичних складових причин та обставин смерті, а також експертну інтерпретацію посмертних комп'ютерних томограм, результатів токсикологічних, мікробіологічних та гістопатологічних досліджень³⁷.

Особливості австралійської судово-медичної діяльності проявляється у створенні високоякісних цифрових фотографій під час досліджень, які додаються до справи, що становлять частину доказової бази та дозволяють під час розслідування працювати з ними різними експертами. Таким чином, в Інституті судової медицини працюють рентгенологи та спеціалісти-радіологи для проведення медичних досліджень зображень під час розслідування смерті та висновку за посмертними комп'ютерними томограмами, цифровими рентгенограмами та КТ-ангіограмами³⁸. Такі візуалізуючі дослідження допомагають коронерам планувати обсяг та характер розслідування. В основі усіх досліджень судово-медичних експертизах спостерігається постійний контроль та надійна програма управління експертними дослідженнями. Ефективне управління забезпечує як чесність дослідницьких проєктів, так і підзвітність установ, які їх проводять. Департамент судової медицини та Інститут судової медицини встановили дворівневий процес розгляду всіх заявок на дослідження, у яких використовуються тканини людини, дані чи живі учасники.

Також слід зазначити, що в Австралії при оцінці доказової бази в суді перш за все розглядається висновок експерта, після чого передбачено

---

³⁷ Victorian Institute of Forensic Medicine 2021. URL: <https://www.vifm.org/forensic-services/overview/coronial-system/> URL <http://surl.li/bqisc>

³⁸ Там само.

можливість отримання незалежних експертних консультацій щодо цього висновку, особливо у кримінальному провадженні.

Взагалі австралійська система судово-медичних досліджень передбачає захист прав і свобод. До керівного органу Інституту судової медицини належить Комітет з етики, який створений і діє за розпорядженням Національної ради з охорони здоров'я та медичних досліджень про етичну поведінку у дослідженнях людини.

В Китаї основною відмінною рисою сучасної судової медицини є те, що всі структури судової експертизи підпорядковуються двом структурам: міліції громадського порядку та Китайській асоціації по науці та техніці. Таким чином всі практичні експерти несуть службу в органах міліції. На їх думку, служба «в погонах» позитивно сприяє додержання дисципліни, законності, підвищує відповідальність співробітників. Судово-медичні експерти Китаю виїжджають на огляди місць події, проводять ті ж самі огляди та дослідження, що і наші колеги.

В Бразилії створені секретаріати народної безпеки, до складу яких входять громадська та військова поліція, департамент експертизи. Інститут судової медицини входить в структуру громадської поліції і фінансуються нею ж. Лише в м. Сан-Паулу Інститут судової медицини був виведений із підпорядкування громадської поліції і став підзвітним Секретаріату народної безпеки. В структурі департаменту експертизи знаходиться Інститут криміналістики.

Щодо міжнародних стандартів вважається, що Бюро має усучаснені лабораторії, з акредитацією та працюють відповідно до міжнародної судової практики. Також Бюро є членом Європейської мережі судово-медичних установ (ENFSI), співпрацює з Нідерландським інститутом судової медицини (NFI), Стамбульською радою судової медицини (АТК), Бюро розслідувань Грузії (GBI) та Судово-медичним управлінням жандармерії Туреччини (JKDB).³⁹

---

³⁹ Клименко О.С., Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Випуск 28. – с.72-76 URL <http://www.pag-journal.ici.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf>

У Сполучених Штатах Америки функціонують дві системи судово-медичної експертизи: так званих коронерів і медичних експертів. В 2000 році в 12 штатах функціонувала система коронерів; 19 штатів мали судово-медичну службу і не мали коронерів і 16 штатів – Сполучену службу коронерів і судових медиків. З роками поступово зменшилась доля коронерної служби, яка витіснилась судово-медичною службою. Служба коронерів все ж займає значну нішу в ролі судово-медичного обслуговування населення Америки. Коронери – це слідчі, які обираються на три-чотири роки. Щодо їхніх обов'язків в які входить не тільки проведення дізнання в випадках смерті з підозрою на насилля, але і дослідженні тіл. Експертизу потерпілих виконують лікуючі лікарі. У великій частині штатів коронерами можуть бути люди не маючи медичної освіти (священники, продавці, аптекарі та інші).⁴⁰

Міжнародний тероризм і транснаціональна злочинність потребують постійного вдосконалення методів експертних досліджень. У сучасних умовах розкриття злочинів усе більше залежить від досягнень експертної науки. Зростання числа тяжких міжнародних злочинів зумовлює необхідність тісної міжнародної співпраці та регулярного обміну досвідом між європейськими експертними установами. Тому важливо забезпечити доступ до методів експертних досліджень, які застосовуються в інших країнах, і створити стабільну взаємодію між експертними інститутами.

Аналізуючи світовий досвід державного управління судово-медичною експертизою, розглянули установи, які виконують цю функцію в провідних країнах Європи та на пострадянському просторі. Виявлено, що інститути, лабораторії, центри, служби й бюро активно інтегрують сучасні технології для судово-медичних досліджень, зокрема сканери й обладнання, засноване на наукових розробках.

Вивчення сучасних механізмів управління показало, що застосовується комплексний підхід, який охоплює організаційні, адміністративні та економічні

---

⁴⁰ Хохлов В. В., Судова медицина. Посібник : практ. Допомога. У 3 т. Том 1. - 4-те вид., Перероб. I дод. - К.: Видавництво Юрайт. 2019. 425 с.

аспекти для розвитку судово-медичної експертизи в різних країнах.

Однією з ключових особливостей управління судово-медичною діяльністю в європейських країнах є підпорядкування відповідних установ державним органам влади. Фінансування таких установ здійснюється як за рахунок державних бюджетів, так і шляхом залучення коштів від фізичних та юридичних осіб за надання платних судово-медичних послуг. Завдяки такому підходу створюються умови для проведення незалежних судово-медичних експертиз, що відповідають сучасним стандартам.

3.2 Формування ефективного механізму управління та пріоритети реформування системи судово-медичної експертизи.

Основною метою реформ в Україні є створення демократичної правової держави, яка забезпечує сталий розвиток. Для ефективного функціонування незалежної держави важливо враховувати необхідність реалізації національних інтересів у всіх сферах суспільного життя.

Однією з ключових особливостей публічного управління в сфері охорони здоров'я України є його пріоритетне значення для державної політики. Однак варто зазначити, що система судово-медичних експертиз наразі перебуває в нестабільному стані через недостатню ефективність методів публічного управління.

Внаслідок війни навантаження на судово-медичних експертів значно зросло, особливо в прифронтових районах та областях, де проводяться експертизи загиблих військовослужбовців і цивільних осіб. Це створює нові виклики для судово-медичних експертів: їм доводиться ідентифікувати жертв, належним чином документувати випадки воєнних злочинів для подальшого розслідування в національних та міжнародних судах і трибуналах. Відсутність єдиної централізованої системи ускладнює цей процес.⁴¹

Для підтримки судово-медичних служб під час перехідного періоду їх реформування уряд виділив субвенцію на їх функціонування.

Додатково, Міністерство охорони здоров'я ініціювало реорганізацію судово-медичної служби України, що передбачає створення централізованої мережі судово-медичних установ у сфері управління МОЗ України. Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України стане головним органом, якому підпорядковуватимуться регіональні філії, створені на базі відповідних комунальних закладів в областях. Наразі триває процес переведення регіональних підрозділів з комунальної форми власності до державної.

У рамках реорганізації планується комплексне переоснащення

---

⁴¹ Міністерство охорони здоров'я України URL <https://moz.gov.ua/uk/urjad-vidiliv-subvenciju-na-funkcionuvannja-sudovo-medichnih-sluzhb-pid-chas-perehidnogo-periodu-ih-reformuvannja>

лабораторної та інфраструктурної бази обласних бюро судово-медичної експертизи, дооснащення лабораторій сучасним обладнанням та впровадження акредитації усіх лабораторій відповідно до вимог ISO. Робота за цим напрямом вже триває. Ці заходи спрямовані на підвищення ефективності та якості судово-медичних експертиз в Україні, що є особливо важливим в умовах зростаючого навантаження на експертів через воєнні дії.⁴²

Розвиток публічного управління у сфері охорони здоров'я України, зокрема системи судово-медичних експертиз, гальмується через низку чинників. Серед них: використання застарілих нормативно-правових, організаційно-управлінських, науково-методичних і соціально-економічних підходів, а також неефективне використання наявних ресурсів для досягнення стратегічних цілей.

Міністерство охорони здоров'я України ініціювало реформування судово-медичної служби. Передбачається створення централізованої мережі судово-медичних установ, які будуть підпорядковуватись МОЗ. Головним органом стане Головне бюро судово-медичної експертизи, що керуватиме регіональними філіями. Ці філії будуть створені на базі існуючих комунальних закладів у регіонах. Наразі триває процес переведення цих регіональних підрозділів із комунальної власності до державної, включно з передачею цілісних майнових комплексів обласних бюро судово-медичної експертизи у державну власність.

Основна мета реформування системи охорони здоров'я, зокрема у сфері судово-медичних експертиз, полягає у зміцненні її позицій на міжнародному рівні та набутті статусу повноправного члена міжнародних організацій. Це може бути досягнуто через впровадження сучасної моделі публічного управління, яка стане основою для реалізації реформ.

На основі виявлених проблем було створено авторський механізм управління системою судово-медичних експертиз.

---

⁴² Міністерство охорони здоров'я України URL <https://moz.gov.ua/uk/urjad-vidiliv-subvenciju-na-funkcionuvannja-sudovo-medichnih-sluzhb-pid-chas-perehidnogo-periodu-ih-reformuvannja>

Передумови для розробки цього механізму включають:

Подвійне підпорядкування, що ускладнює процеси управління й сприяє бюрократизації.

Невідповідність чинному законодавству поточної системи функціонування.

Ослаблення незалежності судово-медичних експертиз.

Відсутність стандартизації у придбанні та використанні обладнання.

Низьку ефективність роботи Головного бюро судово-медичної експертизи.

Брак інновацій у роботі та недоліки в організаційно-правовому забезпеченні. Невідповідність фінансування сучасним вимогам програмно-цільового методу.

Ці аспекти підкреслюють необхідність структурних змін і впровадження інноваційних підходів у сфері управління судово-медичними експертизами.

Одним із ключових кроків реформування системи судово-медичної експертизи в Україні є позбавлення органів місцевого самоврядування повноважень керувати обласними бюро судово-медичної експертизи. Для посилення їхньої діяльності, з урахуванням набуття чинності Законом України від 09.07.2022 № 2391-IX «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», передбачено посилення лабораторних потужностей для токсикологічних досліджень. Планується закупівля необхідного обладнання (ДНК-аналізатори, хроматографи тощо) для семи міжрегіональних центрів, які будуть оснащені відповідно до сучасних потреб (вже визначено перелік обладнання, уточнюються деталі й готуються документи).

Наразі розробляється «Положення» про систему судово-медичної експертизи, яке включатиме: напрями реформування; регламентацію механізмів взаємодії рівнів державних спеціалізованих установ, що виконують судово-медичні експертизи; контроль за їх діяльністю центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я.

Таким чином, реформування дозволить забезпечити незалежність судово-медичних експертів, відокремити їхню діяльність від впливу місцевої влади,

оптимізувати цільовий розподіл фінансування, впроваджувати науково-технічні досягнення, ефективно розподіляти навантаження між регіональними установами, а також стандартизувати методики, дослідження та експертні послуги.

МОЗ ініціювало реформу судово-медичної служби України з метою створення централізованої мережі установ, підпорядкованих МОЗ. Ключовим органом стане Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ, яке координуватиме роботу регіональних філій, створених на основі комунальних закладів в областях. Наразі триває зміна юридичного статусу регіональних підрозділів, що передбачає їх перехід з комунальної у державну власність, включаючи передачу обласних бюро судово-медичної експертизи разом із майновими комплексами.

Співробітники обласних бюро, включаючи судово-медичних експертів, повинні бути переведені на посади у новостворених підрозділах (філіях) Державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ».

На нашу думку, механізм управління системою судово-медичних експертиз в Україні можна ефективно створити шляхом поступового впровадження таких напрямів:

1. *Вдосконалення законодавчої бази функціонування судово-медичної експертизи.* В сучасних умовах поступово відбувається реформування судової системи та прийняття змін до процесуального законодавства. У контексті цього актуальності набуває вдосконалення системи судово-медичної діяльності, яка має на меті забезпечення правосуддя якісними, обґрунтованими та неупередженими дослідженнями судово-медичного експерта.

2. *Перезавантаження Головного бюро судово-медичної експертизи.* Протягом довгого періоду діяльність ДСУ "Головне бюро судово-медичної експертизи" не була належним чином забезпечена виконанням її статутних функцій, що призвело до незбалансованості в таких аспектах, як: а) статус експертів, що призвело до неприйняттого становища спеціалістів у цій галузі;

б) програм навчання, післядипломного навчання та системи підготовки кадрів, що спричинило недоліки та неадекватність у професійному розвитку співробітників; в) методик, використовуваних при проведенні судово-медичної експертизи, що призвело до недостатньої точності та надійності результатів проведених експертних досліджень.

За даними Міністерства охорони здоров'я України на шляху до перезавантаження вже зроблено наступні кроки:

- проведено оцінку стану системи судово-медичної експертизи та сформовано концепцію розвитку. Відбулися зміни керівника закладу з 23 січня 2023 р. Призначено начальником ДСУ – Розовика Ігоря Васильовича;

- здійснено відвідування закладу з метою регулювання майнових питань, що призвело до запуску процесу передачі будівлі з балансу Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика на баланс ДСУ;

- ведуться переговори щодо поставки обладнання для створення Національної референс-лабораторії. Закуплено перший комплект обладнання;

- сформувалася мережа міжнародного співробітництва з такими організаціями, як Міжнародний комітет червоного хреста, Міжнародний комітет з питань розшуку зниклих безвісти та Європейський технічний допоміжний фонд;

- оновлюється Статут ДСУ "Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ";

- підготовлений проєкт оновленої Структури закладу з урахуванням виконання необхідних функцій;

- здійснюється детальна оцінка поточної інфраструктури системи з урахуванням поточного та планового навантаження, фінансових та програмних показників.

3. *Вилучення в органів місцевого самоврядування повноваження бути органами управління.* Під час розгляду структури організації управління судово-медичних експертиз в Україні, що розглядалося у попередньому розділі було встановлено подвійне підпорядкування, а саме обласних бюро судово-медичної

експертизи органам виконавчої влади та обласним радам, що, по-перше, суперечить Закону України «Про судову експертизу», а по-друге, принципу незалежності судово-експертної діяльності.

Судово-медичні експертизи наразі проводяться комунальними закладами, але згідно зі статтею 11 Закону України "Про судову експертизу" такий вид експертизи мають проводити науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні установи Міністерства охорони здоров'я України.

4. *Впровадження ефективних судово-медичних послуг із забезпеченням системи якості їх надання.* Перелік платних послуг, які надають державні та комунальні заклади охорони здоров'я й вищі медичні навчальні заклади, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1138 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах». До них відносяться:

- проведення судово-медичної експертизи у цивільних справах;
- надання висновків експертів з судово-медичних питань на запити фізичних та юридичних осіб;
- виконання судово-медичних досліджень за замовленням іноземних громадян.

До цього слід додати уточнення щодо судово-медичних послуг, таких як:

- лабораторні, діагностичні й консультативні послуги на запит громадян без направлення лікаря;
- мікробіологічні, паразитологічні, молекулярно-генетичні, хімічні, токсикологічні та фізичні дослідження, які не стосуються медичної допомоги, із оформленням результатів;
- підготовка тіла померлого до поховання чи кремації (перукарські, косметологічні послуги, бальзамування);
- утримання тіл померлих у холодильній камері після завершення досліджень понад встановлені строки, а також зберігання тіл.

5. *Оптимізація мережі відокремлених підрозділів судово-медичних*

експертиз. Оптимізація мережі відокремлених підрозділів судово-медичних експертиз передбачає вдосконалення, раціоналізацію та підвищення ефективності організації судово-медичної експертизи в певному регіоні чи області.

До цього входять такі кроки:

Аналіз існуючої мережі. На цьому етапі оцінюють поточну систему закладів судово-медичної експертизи, враховуючи їх кількість, місцезнаходження, рівень оснащення, кадровий потенціал тощо. Далі виявляють слабкі місця. Ідентифікуються проблеми, як-от затримки в роботі чи нестача кваліфікованих експертів.

Метою цих заходів є підвищення якості та ефективності експертиз, швидке реагування на потреби правосуддя та формування довіри до результатів експертизи.

6. Врегулювання питання навчання та підготовки кадрів. Підготовка фахівців для проведення судово-медичних експертиз є складним і відповідальним завданням. Судово-медичні експерти повинні володіти знаннями з різних медичних спеціальностей. Така підготовка включає спеціалізоване навчання і набуття практичного досвіду, що дає змогу експертам виконувати об'єктивні та достовірні дослідження з урахуванням юридичних вимог.

7. Розвиток системи страхування. Досвід реформування системи охорони здоров'я в Україні свідчить про можливість запровадження обов'язкового медичного страхування та змішаної бюджетно-страхової моделі фінансування, що сприятиме одночасному функціонуванню державної та приватної медицини. Це створить умови для чесної конкуренції на ринку медичних послуг. Експерти вважають, що такий підхід підвищить якість медичної допомоги, надасть пацієнтам право вільно обирати лікаря й заклад, а також дозволить державі контролювати ціноутворення медичних послуг і рівень підготовки фахівців.

Загальнонаціональна система охорони здоров'я України у такому

випадку буде фінансуватися за рахунок бюджету та забезпечувати мінімальний гарантований пакет медичних послуг для громадян. Якщо громадяни не будуть задоволені державним закладом охорони здоров'я, вони зможуть звернутись за медичною допомогою до приватного закладу. Така ситуація робить пацієнтів рівноправними партнерами держави та лікарів і дає можливість самостійно дбати про своє здоров'я.⁴³

8. *Впровадження механізму державно-приватного партнерства.* Розглядаючи визначення державно-приватного партнерства, Шилепницький П.І. дає визначення у широкому розумінні цього поняття: «це відносини, що виникають між державою в особі уряду, органів державної влади та самоврядування, державних установ, підприємств, організацій, з одного боку, а з іншого боку – з приватним сектором в особі суб'єктів господарювання недержавної форми власності, громадськими організаціями, місцевими спільнотами з приводу перерозподілу повноважень щодо створення інфраструктури загального користування, виробництва товарів та надання послуг, які традиційно вважалися монополією держави, врегулювання між сторонами у зв'язку із цим таких питань: розподіл відповідальностей, ризиків, зобов'язань щодо фінансового забезпечення, проектування, будівництва, утримання, експлуатації, права власності, участь в управлінні та розподілі прибутку, що базується на принципах рівності, відкритості, недискримінації, змагальності, підвищення ефективності та мінімізації ризиків і витрат».⁴⁴

9. *Врегулювання належної оплати праці судово-медичних експертів.* необхідним є ініціювання питання врегулювання належної оплати праці експертів в залежності від кваліфікації, навантаження, складності. Поточні умови оплати праці експертів регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року № 314 «Про умови оплати праці працівників

⁴³ Миськевич Т., 2023 Реформування системи охорони здоров'я. 2023. URL: https://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=753:reformuvannya-sistemiokhoroni-zdorov-ya-2&catid=71&Itemid=382

⁴⁴ Шилепницький П.І., Державно-приватне партнерство: теорія і практика : монографія ; *Ін-т регіональних досліджень НАН України.* 2011. 455 с.

державних спеціалізованих установ судових експертиз»⁴⁵ (останні зміни від 2017 р.). «Пропоновані схеми посадових окладів не стимулюють систему до залучення нових фахівців та не стимулюють до якісної роботи. У зв'язку з чим пропонується встановити спеціальні «Схеми посадових окладів працівників державних спеціалізованих установ судово-медичної експертизи. В якості коригувального коефіцієнту – пропонується встановити додаткові, «адекватні» надбавки за кваліфікаційні класи та коригувальні коефіцієнти за стаж».

Основні заходи для сприяння розвитку кадрової політики включають:

- професійну підготовку та підвищення кваліфікації. Забезпечення якісної професійної освіти судово-медичних експертів та забезпечення системи підвищення кваліфікації для регулярного оновлення їхніх знань та вдосконалення навичок;
- стандарти оцінки компетентності. Розробка чітких критеріїв оцінки компетентності експертів, що охоплюють кваліфікаційні вимоги призначення на посаду, оцінку навичок та умінь, а також систему перевірки якості виконаної роботи;
- система мотивації. Створення системи мотивації, яка б сприяла залученню кваліфікованих фахівців до судово-медичної експертизи та підтримці вже працюючих експертів у розвитку своєї кар'єри;
- співпраця з закладами вищої освіти. Налагодження партнерських відносин з університетами з метою зацікавлення уваги молодих фахівців у сфері судово-медичної експертизи та підтримки досліджень у цій області;
- використання сучасних технологій. Запровадження сучасних технологій та обладнання для встановлення привабливості до професії;
- заохочення та нагородження: Встановлення системи заохочень матеріального та нематеріального характеру, нагородження за досягнення та внесок у розвиток сфери судово-медичної експертизи.

Вищезазначені заходи спрямовані на підвищення професіоналізму та встановлення інтересу молодих фахівців до судово-медичної діяльності.

---

⁴⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року № 314 «Про умови оплати праці працівників державних спеціалізованих установ судових експертиз» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2011-%D0%BF#Text>

Законом України «Про судову експертизу»⁴⁶ передбачався рівень оплати праці судових експертів на рівні не менше 10-ти прожиткових мінімумів, але норма не застосовується.

Розбудова нової системи охорони здоров'я в Україні в різних її напрямках є зміцнення її позицій на міжнародному рівні та набуття статусу повноправного члена міжнародних організацій. Це можливо здійснити шляхом впровадження сучасної моделі публічного адміністрування, яка стане основою для успішної реалізації реформ, зокрема в системі судово-медичних експертиз.

Основними змінами переформатування систем судово-медичної експертизи в Україні полягають в оновленні статусу судово-експертних установ, повноцінному забезпеченні організаційно-методичних функцій, створення референс лабораторії, забезпечення належної оплати праці експертів, врегулювання питання навчання та підготовки кадрів тощо.

Визначено основні напрями вдосконалення публічного управління сферою судово-медичних експертиз в Україні, серед яких: розробка нової структури та впровадження змін (єдиної цілісної державної спеціалізованої системи закладів здійснення судово-медичної експертизи, з чіткою вертикаллю підпорядкування безпосередньо Міністерству охорони здоров'я України); впровадження судово-медичних послуг; оновлення способів фінансування; впровадження цифрових технологій та введення повного електронного документообігу; модернізації приміщень і оновлення медичного обладнання, поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці; удосконалення кадрової політики у сфері судово-медичної експертизи.

---

⁴⁶ Закон України «Про судову експертизу» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі обґрунтовано комплекс теоретико-прикладних засад публічного управління сферою судово-медичних експертиз та запропоновано пріоритетні напрями розвитку цілісної і незалежної мережі судово-медичних закладів у системі охорони здоров'я України. Отримані результати підтверджують досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження, що дозволяє сформулювати такі висновки:

Досліджено ключові етапи становлення та розвитку судово-медичної експертизи як окремого виду судової експертизи. Встановлено, що з радянських часів збереглася система подвійного підпорядкування: з одного боку, судово-медичні експерти підзвітні Міністерству охорони здоров'я, а з іншого — їх діяльність регулюється законодавством, розробленим переважно для криміналістів.

Аналіз історії розвитку свідчить, що судово-медична експертиза сформувалася на основі накопичення знань з медичної практики та криміналістики. Перші документально зафіксовані випадки використання медичних знань у слідчій діяльності належать до часів Римської імперії, зокрема огляду тіла Юлія Цезаря після його вбивства (44 р. до н.е.). Значним етапом у подальшому розвитку можна вважати положення «Кароліни» — німецького кримінально-судового уложення 1532 року, яке діяло в німецьких і залежних державах до 1870 року. Цей документ справив значний вплив на розвиток кримінального і кримінально-процесуального права багатьох країн.

Положення «Кароліни» стали основою для подальшого впровадження інституту судової експертизи, включаючи залучення лікарів як експертів. Цей принцип закріплений у Військовому статуті Петра I, а пізніше у Статуті кримінального судочинства 1864 року.

Паралельно з цим розвивалися два незалежні напрями: залучення лікарів до слідчих дій і формування судової криміналістики. Судова медицина залишалася здебільшого медичною галуззю, тоді як судова експертиза функціонувала як частина юридичної практики. На початку ХХ століття ці дві

галузі об'єдналися, що привело до формування судово-медичної експертизи як єдиного напрямку.

Сучасна судово-медична експертиза регулюється не лише законодавчими актами, а й нормативно-правовими документами Міністерства охорони здоров'я, Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції, що забезпечує комплексний підхід до організації її діяльності.

Визначено структуру та основні завдання судово-медичної експертизи. Згідно із законодавством України, судова експертиза є дослідженням, що базується на спеціальних знаннях у різних галузях, з метою надання висновків із питань, які стосуються судового розгляду. Судово-медична експертиза є одним із видів судових експертиз, її головна мета – допомога правоохоронним органам у справах, пов'язаних зі злочинами проти життя, здоров'я, гідності людини та здоров'я населення. Переважна частина експертиз виконується судово-медичними експертами – лікарями з вищою медичною освітою, які пройшли спеціальну підготовку. Ця діяльність регламентується як державна або посадова. Виконання обов'язків судово-медичного експерта можливе лише для спеціалістів із відповідною кваліфікацією.

На сьогодні судово-медична експертиза в Україні здійснюється такими установами:

- Державна установа «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України»;
- обласні бюро судово-медичної експертизи;
- міські, районні та міжрайонні відділення.

Організація судово-медичної служби побудована на принципі інстанційності:

- Перша інстанція: міські, районні та міжрайонні відділення.
- Друга інстанція: обласні бюро судово-медичної експертизи.
- Третя інстанція: Головне бюро судово-медичної експертизи при МОЗ.

Ця структура дозволяє громадянам України, які не погоджуються з

висновками експертизи, звертатися до вищих інстанцій для повторного розгляду. Крім того, громадяни мають право вибору експерта та установи, що закріплено у законодавстві про охорону здоров'я.

Охарактеризовано форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, основою з яких є створення міжнародних судово-експертних мереж. Нині набуває популярності створена Європейська асоціація судової експертизи, завдання якої включають застосування широкого спектру наук в правовій системі, досягнення яких можуть надавати допомогу в пошуку, зберіганні і аналізі доказів скоєних злочинів. Відзначено, що в останні часи спостерігається активізація міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи, зокрема обмін науково-практичним досвідом. Зарубіжний досвід державного управління судово-медичною діяльністю доводить доцільність існування незалежної державної судово-медичної служби, яка за рахунок неупередженості, достатнього фінансування, високопрофесійного кадрового забезпечення, відносно незалежного нагляду і контролю за якістю виконання судово-медичної експертизи зможе виконувати покладені на неї завдання. Це можливе тільки за умови організації компетентного та дієздатного відомчого органу влади.

При розробці механізму публічного управління системою судово-медичних експертиз визначено напрями формування цілісної та незалежної системи, яка дозволить досягти таких цілей:

Модернізація державної спеціалізованої установи «Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України», що включає оновлення статуту установи та повноцінне виконання організаційно-методичних функцій.

Врегулювання питань оплати праці судово-медичних експертів, з урахуванням їхньої кваліфікації, навантаження та складності виконуваних завдань.

Підготовка та підвищення кваліфікації професійних кадрів, які працюють у сфері судово-медичної експертизи та публічного управління охороною здоров'я.

Реформа управління державними установами судово-медичної експертизи, передбачаючи вилучення повноважень управління у органів місцевого самоврядування.

Створення регіональної мережі філій на рівні областей, шляхом реорганізації наявних комунальних обласних бюро судово-медичної експертизи.

Удосконалення нормативно-правової бази у сфері проведення судово-медичних експертиз, забезпечення її актуальності та відповідності сучасним вимогам.

Запровадження оптимальної системи фінансування, з чітким та обґрунтованим розподілом бюджетних коштів.

Покращення якості роботи персоналу через розвиток кадрового потенціалу та підвищення професійного рівня судово-медичних експертів.

Обґрунтовано та визначено ключові напрями вдосконалення публічного управління у сфері судово-медичних експертиз в Україні, зокрема:

Розробка нової організаційної структури з впровадженням єдиної державної спеціалізованої системи закладів, що здійснюють судово-медичну експертизу, з чіткою вертикаллю підпорядкування Міністерству охорони здоров'я України.

Запровадження судово-медичних послуг для підвищення доступності та ефективності експертиз. Модернізація фінансування, що передбачає перегляд та оптимізацію способів розподілу ресурсів. Інтеграція цифрових технологій із впровадженням повного електронного документообігу для підвищення оперативності та прозорості роботи. Модернізація матеріально-технічної бази, включаючи оновлення приміщень, медичного обладнання та поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці. Удосконалення кадрової політики, спрямоване на розвиток професійних компетенцій судово-медичних експертів і забезпечення їхньої мотивації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану та повоєнний період, 2022. Всеукраїнська наук.-практ. конф. (Одеса-Львів, 28 вересня 2022 року) : тези доповідей / відп. ред. Дмитро Кішко, Роман Заяць – Львів : Растр-7, 214 с.
2. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління, 1996. Авт.-уклад. Г. Райт та ін.; пер. В. Івашко. Київ: Основи, 1996. 128 с.
3. В.М. Лехан, Л.В. Крячкова, М.І. Заярський Аналіз реформ охорони здоров'я в Україні: від здобуття незалежності до сучасності УКРАЇНА. ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ. 2018. № 4 (52)
4. Генеральний та медичний директор у закладах охорони здоров'я. *Правова допомога*. 2023. URL <https://pravdop.com/ua/publications/kommentari-i-zakonodatelstva/generalniy-i-medicinskiy-direktor-v-uchrezhdeniyah-zdravoohraneniya/>
5. Гусаченко Є. О., 2015. Історико-правові передумови використання спеціальних знань. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ №3.– С. 243–253. URL <https://pathology.med.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Forensic-Medicine-Module-1-literature-Babanin-Sudova-ua.pdf>
6. Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : Постанова Кабінету Міністрів України № 11 від 23.01.2015 р. *Офіційний вісник України* від 03.02.2015 р., 2015, № 7, стор.70, стаття 160, код акту 75481/2015. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-%D0%BF>
7. Закон України «Про судову експертизу» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

8. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р. N 6 (z0248-95) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>

9. Іщенко А. В., 1996. Періодизація використання спеціальних знань у юридичній практиці на ранніх етапах слов'янської державності. Науковий вісник Української академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журн. № 1. К., С. 58–64.

10. Клименко О.С., 2019. Державно-правове регулювання у сфері судово- експертної діяльності в Україні та деяких зарубіжних країнах. І Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути». с. 264-270. 2022. URL <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2019/08/Zbirnik-1-mizhnarodna-nauk-prakt-int-konf-Summer-Debates.pdf>

11. Клименко О.С., Клименко А.С., 2021. Деякі проблеми надання послуг мешканцям міських громад суб'єктами судово-медичної діяльності. Публічне управління: традиції, інновації, глобальні тренди : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. с.269-270. 2022. URL <http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/27102021.pdf>

12. Клименко Н. І., Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. Вісник кримінального судочинства 2015. № 4. С. 130–134.

13. Клименко Н. І., Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства 2015. № 4. С. 130–134.*

14. Клименко О.С. «Публічне управління сферою судово-медичних експертиз у системі охорони здоров'я в Україні» «Одеська політехніка», МОН України, Одеса, 2023.

15. Клименко О.С. Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28/2022. – с.72-76. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf>

16. Клименко О.С., 2022. Світовий досвід державного управління у

сфері судово-медичних експертиз. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28. – 2022. с.72-76. URL <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf>

17. Клименко О.С., 2022. Шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 31. – с.35-38. URL <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf>

18. Клименко О.С., 2022. Шляхи вдосконалення публічного управління та адміністрування сферою судово-медичних експертиз в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 31. – 2022. с.35-38. URL <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/31-2022/31-2022.pdf>

19. Клименко О.С., 2023 Презавантаження судово-медичної експертизи в Україні. Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали Всеукраїнської наук.наук.- практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса : Одеська політехніка. 2023. с. 490-492. URL:https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady_konferenciya_1.pdf

20. Клименко О.С., Світовий досвід державного управління у сфері судово-медичних експертиз. *Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 28.* – с.72-76.2022 URL <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/28-2022/28-2022.pdf>

21. Конституція України URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

22. Кримінально процесуальний кодекс, ст. 71 URL https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protsesualniy_kodeks_ukraini_stattya_71/

23. Линник О. В., Омельчук Л. В., Актуальність вступу України до міжнародних судово-експертних мереж. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика) 2017. №2. – С. 236–241.

24. Лук'яненко В. В., 2010. Історико-правовий аспект розвитку управління спеціалізованими установами судових експертиз в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* №10. С. 219–223.
25. Макарова О.П. «Міжнародний досвід використання експертних висновків у кримінальному судочинстві» Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUIA. 2024. № 3(106)
26. Миськевич Т., Реформування системи охорони здоров'я. 2023. URL https://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=753:reformuvannya-sistemiokhoroni-zdorov-ya-2&catid=71&Itemid=382
27. Міністерство охорони здоров'я України URL <https://moz.gov.ua/uk/urjad-vidiliv-subvenciju-na-funkcionuvannja-sudovo-medichnih-sluzhb-pid-chas-perehidnogo-periodu-ih-reformuvannja>
28. Надюк З.О., Особливості підготовки та перепідготовки судово-медичних експертів в Україні. Наукові перспективи 2023. № 7(37). с. 234-242. URL [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)). URL <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/165/255>
29. Наказ №6 МОЗ від 17 січня 1995 р. «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України». URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>
30. Обрізан М. Як нам відновити українську медицину після перемоги? URL <https://voxukraine.org/yak-nam-vidnovyty-ukrayinsku-medytsynu-pislya-peremogy-09-veresnya-2022>
31. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII : ред. від 01.01.2019. *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України*. 2023. URL <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
32. Основи законодавства України про охорону здоров'я. редакція від 01.01. 2025 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
33. Особливості в організації та функціонування судово-експертної діяльності європейських країн, 2019. *Експертно - дослідна служба України*. – 2019. 2023. URL <https://ua-expert.com/ua/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo->

[ekspertniydiyalmosti/?fbclid=IwAR0HIycRlunadQ4ZxcYAAr5hIP6SlXVugF9fVjjzKCt3hfgGzBy7XMzLXn0](https://zakon.rada.gov.ua/expertniydiyalmosti/?fbclid=IwAR0HIycRlunadQ4ZxcYAAr5hIP6SlXVugF9fVjjzKCt3hfgGzBy7XMzLXn0)

34. Пілюков Ю. А., Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1 (13). 2018 с. 149-154.

35. Пілюков Ю. А., 2018. Сучасна система державних судово-експертних установ в Україні. Окремі напрями удосконалення їх діяльності. *Актуальні проблеми правознавства. Вип. 1 (13).* с 149-154.

36. Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267 : ред. Від 01.07.2019 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015п?find=1&text=%E5%EA%F%201%EF%E5%F0%F2>

37. Положення про завідуючого відділенням бюро судово-медичної експертизи: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6 : ред. від 17.01.1995 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95>

38. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2011 року № 314 «Про умови оплати праці працівників державних спеціалізованих установ судових експертиз» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2011-%D0%BF#Text>

39. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні МВС України, МОЗ України, Генеральна прокуратура України; Наказ, Порядок, Висновок від 29.09.2017 № 807/1193/279 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17#Text> [

40. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998

р. № 53/5 : ред. Від 22.02.2019 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

41. Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово- медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20 липня 2018 року №1361 : ред. від 20.07.2018 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1191-18>

42. Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово- медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20 липня 2018 року №1361 : ред. від 20.07.2018 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1191-18>

43. Про затвердження нормативно-правових актів щодо проведення атестації та присвоєння кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичним експертам та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судово-медичних експертів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20 липня 2018 року №1361 : ред. від 20.07.2018 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1191-18>

44. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України від 09.03.2022р. № 177/450/46 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0317-22>

45. Про судову експертизу: закон України від 25.02.1994 № 4038-XII : ред. від 17.10.2019 Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. 2023. URL <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
46. Репешко П. І. Реалізація спеціальних принципів державного управління в організації судово-експертної діяльності. Теорія та практика державного управління. Харків, 2011 - с. 152-158.
47. Уряд виділив субвенцію на функціонування судово-медичних служб під час перехідного періоду їх реформування. Урядовий портал. 2023. URL <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vydilyv-subventsiiu-na-funktsionuvannia-sudovo-medychnykh-sluzhb-pid-chas-perekhidnoho-periodu-ikh-reformuvannia>
48. Хохлов В. В., 2019. Судова медицина. *Посібник : практ. Допомога. У 3 т. Том 1. - 4-те вид., Перероб. I дод. - К.: Видавництво Юрайт.* 425 с. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 23.06.2005, № 2709-IV : ред. від 19.10.2019 *Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України.* 2023. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> [
49. Хохлов В. В., Судова медицина. *Посібник : практ. Допомога. У 3 т. Том 1. - 4-те вид., Перероб. I дод. - К.: Видавництво Юрайт.* 2019. 425 с.
50. Шилепницький П.І., Державно-приватне партнерство: теорія і практика : монографія ; *Ін-т регіональних досліджень НАН України.* 2011. 455с.
51. Nederlands Forensisch Instituut, 2018 URL <https://www.forensischinstituut.nl/>, URL <https://www.rijksfinancien.nl/jaarverslag/2018/VI/onderdeel/d17e49353>
52. Victorian Institute of Forensic Medicine 2021. URL: <https://www.vifm.org/forensic-services/overview/coronial-system/> URL <http://surl.li/bqisc>